

MAGYARORSZÁG REFLEKTORFÉNYBEN

ÉLET AZ IMF UTÁN - MAGYAR NEHÉZSÉGEK

*A Közép-Európai Egyetem Politológia Tanszékének kerekasztal beszélgetése
Szelényi Iván, Csaba László és Mihályi Péter részvételével*

SZIROTA ANITA

Kivonat

A magyar társadalom jelentős része még mindig a világgazdasági válság okozta recessziótól szenved. Bár sokak szerint a válságból való kilábalás már a végéhez közeledik, Magyarországnak még számos területen kell lépéseket tenni ahhoz, hogy újra fejlődési pályára léphessen. Ehhez stabil nemzeti stratégia szükséges, viszont nem lehet figyelmen kívül hagyni a számunkra segítséget nyújtó nemzetközi szervezeteket sem. Az együttműködés és a nemzeti szuverenitás megtartása közt nem egyszerű megtalálni az egyensúlyt, azonban ez az egyetlen mód arra, hogy az ország végre növekedést érhesen el.

Kulcsszavak: IMF, államadósság, GDP, piacgazdaság, megszorítások, gazdasági válság, periféria, háztartások, államcsőd

*

2012. február 21.-én kerekasztal beszélgetést tartottak a Közép-Európai Egyetem Politológia Tanszékének szervezésében, 'Life after the IMF - Hungarian puzzles' (Magyarország az IMF után - magyar nehézségek) címmel. A beszélgetés három, a hazai és nemzetközi gazdasági életben is jól ismert szaktekintély között zajlott le. *Szelényi Iván* szociológus-politológus, a Yale Egyetem emeritus professzora, *Csaba László* a CEU és a Budapesti Corvinus Egyetem professzora, és *Mihályi Péter* a CEU Közgazdaságtudományi Tanszékének professzora, a Pannon Egyetem tanszékvezetője, arról beszélgettek, milyen hatást gyakorolt hazánkra a világgazdasági válság; a következmények tükrében pedig kísérletet tettek a lehetséges megoldások felvázolására.

A gazdasági világválság súlyos recessziót idézett elő az amúgy is nehéz helyzetben lévő közép-kelet és kelet-európai országokban, köztük Magyarországon is. A gazdasági nehézségek először stagnálást, majd jelentős visszaesést eredményeztek. A recesszió mindig egy állapot, egy kihívás az adott ország számára. A kérdés az, hogy hogyan képes az ország reagálni a kihívásokra. Magyarország egyik központi problémája az államadósság magas szintje. Ehhez azonban számos egyéb faktor társul, melyek a gazdaságot próbára teszik. Hazánknak a gyorsabb kilábalás érdekében érdeke, hogy kooperálni tudjon az IMF-el. Ez azonban nem automatikus, hisz teljesíteni kell a kiszabott kritériumokat úgy, hogy közben szuverenitásunk se csorbuljon nagymértékben. Az Orbán-kormány unortodox gazdaságpolitikája és kormányzati kommunikációja némiképp visszavetette ezt az együttműködési folyamatot. Most azonban úgy tűnik, békésebb időszak és megegyezés várható a két fél között, ami hozzájárul a fellendüléshez.

1. Tábla: A magyar gazdaság néhány indikátora 2009-2011 között:

	Export (billió \$)	Import (billió \$)	GDP (billió \$)	GDP/fő (\$)
2009			190.1	19.000
2010	93.29	87.08	192.5	19.200
2011	115.6	107.8	195.9	19.600

Szelényi Iván álláspontja:

Szelényi Iván szociológus szemmel közelítette meg a problémát. Két provokatív állítást fogalmazott meg, melyekből levezette a válság kirajzolódását Magyarországon. Az egyik állítása az, hogy a közel 80%-os államadósság önmagában még nem jelez krízist. Hogy ez igazán problémákat okozzon, ahhoz társulniuk kell egyéb tényezőknek. A válság egy összetett fogalom, amit nem kizárólag csak az államháztartási hiány hoz létre.

Második állítása az, hogy politikai gesztus eredményeként terelődik annyi figyelem az adósságra. Ez manapság egy olyan fogalommá vált, amivel minden problémát meg akarnak magyarázni a politikusok. Azonban, a felszín alatt látható, hogy önmagában ez még nem eredményez válságot.

A 2002 és 2006 közötti periódusban az államháztartási deficit és államadósság növekvő pályára lépett, amin még a Medgyesi-Gyurcsány féle „jóléti rendszerváltás” koncepciója sem javított.

Szelényi a problémákat egészen a piacgazdaság bevezetéséig vezette vissza, ugyanis akkor volt megfigyelhető a munkahelyek számának jelentős csökkenése. Ez természetesen hozzájárult a növekedés megállításhoz, illetve a recesszióhoz. Ha nincs megfelelő fizetőképes kereslet, akkor beindul egy negatív spirál. A fogyasztás visszaesik, a termelékenység csökken, ami újabb elbocsátásokhoz vezet. Ez a keynesianus gondolat ma is relevánsnak tekinthető.

Az probléma a gazdasági, társadalmi, politikai válság mellett a bizalmi válság. Egy alapvető, mindent átható bizalmatlanság jelenik meg a befektetők részéről. Ennek okai lehetnek a politikai hibák, melyeket a kormány vétett a ciklus alatt, illetve a megszorító intézkedések, melyek nem érték el valódi céljukat. Ahelyett, hogy többletet eredményeztek volna a költségvetésbe, ezek az intézkedések jelentősen rombolták a munkaerő piacot. Ez az öregedő társadalom tükrében különösen veszélyes, hisz a 25 év alatti korosztályban 25.9%-os munkanélküliségi ráta volt megfigyelhető 2011-ben.¹ A munkahelyek hiánya a befektetőket nem biztosítja arról, hogy az adott ország képes lesz növekedést felmutatni, így magas lesz számukra az ország kockázat.

Emellett, a termelési tényezők nem megfelelő kihasználása ugyancsak probléma. Ez alatt főképp a humán erőforrást értette, tehát az elöregedés - mint folyamat- olyan nem kívánatos következményekkel jár, minthogy a szűkebb, fiatal generációnak kell egy nagyobb tömegeket kitevő nyugdíjas korosztályt eltartani.

Szelényi hangsúlyozta tehát, hogy döntő fontosságú a válság kezelésének módja. Ha az állam rosszul kezeli az állami vagy egy cég fizetéseképtelenségét (pl.: Malév), akkor az könnyen a csőd szélére kerülhet. Ugyanakkor, az államoknak más-más eszközöket kell alkalmazni a recesszióból való kilábalásra. Ezek az eszközök az egyes államok sajátosságaiból erednek. 2002-ben Argentína az államcsőd bejelentésével próbált úrrá lenni a krízisen. Mivel jó kapcsolatban állt az IMF-el, és megtartotta a befektetők bizalmát, az államcsőd itt nem a véget, hanem egy új kezdetet jelentett. Argentína 2002 utána fejlődési pályára állt, gazdasági mutatói növekedést jeleztek.

Felmerült a gondolat, hogy az Orbán-kormány esetleg tudatosan játszana-e az államesődre. A színpalak mögött ugyanis, az elemzők ráutaló jeleket véltek felfedezni. Ez ellen a Nemzeti Bank sem tehet sok dolgot, hisz jelenleg az is a kormány hatásköre alá tartozik. Ezek ugyan csak feltételezések, de le kell szögezni, hogy Magyarország és Argentína teljesen más attribútumokkal rendelkező ország, így nem lehet őket ugyanazon metódus szerint kivezetni a válságból.

Azt, hogy miben látja *Szelényi* a válságból való kiutat, több pontban fogalmazható meg. Először is, a termelékenységet kell növelni. A munkahelyteremtés és a termelékenység növelése kulcsfontosságú feladata a kormányzatnak. Emellett, fel kell hagyni a jelenleg folytatott unortodox gazdaságpolitikával, mely a piacok számára régi, fegyvelmezett gazdaságpolitikát folytatott. Ezen gazdaságpolitika miatt a forint gyengülésnek indult, ami szintén visszaesést eredményezett.

A bizalomhiány enyhítésére ugyancsak fokozott figyelmet kell fordítani. Ennek egyik lehetséges eszköze a fluktuáció csökkentése a gazdaságban.

Szelényi szerint a szükséges adó-és bevétel-növelés érdekében elengedhetetlen a demográfiai változás, amihez az országoknak át kell gondolniuk migrációs politikájukat.

Megnevezett azonban két szektort, ami a növekedés kiindulópontja lehet. Szerinte a szolgáltató ipar, és a mezőgazdaság az a két területe a gazdaságnak, amelyben jelentős potenciál van. Tehát ezekbe kell tőkét fektetni, hisz itt van a legnagyobb esély arra, hogy megtérül és hosszú távon profitálhat belőle mind az állam mint az üzleti-és civil szféra.

Hozzátette, hogy a 2/3-os többséggel rendelkező kormánypárt valószínűleg a helyén marad, és a kormányfő sem szándékozik lemondani, amíg ekkora támogatottságot és parlamenti többséget élvez.

¹ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec460&plugin=1> (2012.2.21.)

Csaba László álláspontja:

Ha a nemzetközi viszonyokat modern értelemben vizsgáljuk, azt mondhatjuk, hogy egy interdependens viszonyrendszerrel van szó. Így a külvilág, a világgazdaság eseményei meghatározó hatással vannak a hazai folyamatokra is. Nem szigetelődhetünk el más ország gazdaságától, hisz annak változásai a hazai döntéshozók koncepcióját is módosíthatják.

Ennek eredménye, hogy a világ tőkepiaci változásai miatt a periféria országai meggyengültek. Ezen országok közé sorolható Magyarország. Ugyanakkor hozzátette, hogy hazánk nincs közvetlen válságban.

Magyarország alapvető problémája, hogy a gondok még a gazdasági válság előtti években már jelen voltak.

Elmélete szerint, a 2008-as bankválság már az azt megelőző évek helytelen gazdaságpolitikája, deregulált rendszere miatti büntetés a piac részéről.

A recesszió közvetlen bekövetkezésével azonban ezek a gyengeségek erősebb kontúrokat kaptak, az ország már nem tudok olyan magabiztos reakciókat adni az egyes kihívásokra, mint azelőtt.

A válság hazánkban egy összetett jelenség. Köztudott, hogy nemcsak gazdasági, hanem szociális és politikai válság is egyszerre jelen van az országban. Az, hogy 2010-ben végleg leállt a növekedés, ezen válságok mélyítésében jelentős szerepet játszott.

Ha a válság természetét vizsgáljuk, meg kell állapítani, hogy a súlyosbító okok közé tartozik a reformok hiánya. Itt nem elsősorban az elképzelésekről van szó, hanem a tényleges, számszerűsíthető reformokról beszélünk. Azonban azt kell megállapítani, hogy ezen reformok nem következtek be.

Ugyanakkor, a túlköltekezés – mint alapprobléma – az utóbbi évtizedekben markánsan jelen volt. A kormányzat ahelyett, hogy saját magával szemben is megszorításokkal élt volna, olykor felelőtlenül költekezésekre bocsátkozott. Ennek eredményei azonban hamarosan jelentkeztek.

Harmadik kiinduló probléma az, hogy a gazdaság nem ért el növekedést. E nélkül azonban egyik gazdaság sem képes kilábalni a válságból. A növekedés segíti hozzá az államokat, hogy a válság okozta károkat helyreállítsák.

Csaba László – megvizsgálva az argentin modellt -, azt mondta, hogy Magyarország teljesen más karakterekkel rendelkezik mint a dél-amerikai országok, ezért nem lehet őket összehasonlítani. Többek közt Argentína nem EU tag, ami számára nem jelent annyi kötelezettséget, mint hazáknak.

Kiemelte továbbá, hogy Magyarországon az állam van a legnagyobb mértékben eladósodva. Ebből következik, hogy az üzleti vállalkozások nem kapják meg a működésükhöz megfelelő támogatást. Ez a leg súlyosabban a kis-és középvállalkozásokat érinti.

A magas államadósság mellett probléma még, hogy hazánk egy kis nyitott gazdaság, mely jelentős mértékig ki van téve a külső gazdasági környezet változásainak. Mivel a növekedés egyik fő csatornája az export hazánk számára, a világkereskedelem, szűkebb értelemben az EU-n belüli kereskedelmi volumen csökkenése hátrányosan érinti a mi térségünket is.

Az IMF-el való közreműködés egyik sikertörténetének nevezte Törökország esetét. Ugyanis, a belső problémákkal küzdő (kurd szeparatizmus) ország saját nemzeti szuverenitásának egy részét feladva a kompromisszum érdekében sikeres tárgyalásokat folytatott az IMF-el, aminek eredményeképp a subprime válságból való kikerülés után növekedés volt megfigyelhető.

Azt, hogy Magyarországon miben lehet keresni a kitörési lehetőséget, alapvetően három pontban fogalmazta meg. Először is, fontos az adórendszer megreformálása, transzparenciája. Másodsor, fel kell hagyni a kormányzat által folytatott unortodox gazdaságpolitikával, mely eddig sem eredményezett növekedést.

Végül, de nem utolsó sorban, a társadalomra rótt terhek csökkentése és az új munkahelyek teremtése alapvetően játszanak szerepet abban, hogy egy széles fizetőképes kereslet alakuljon ki, mely a növekedést fenntartja és a gazdaság motorját jelenti.

Mihályi Péter álláspontja:

Amint azt már leszögezték az előadók, hazánk egyik legnagyobb problémája az államadósság. A közzsféra 80-82%-os eladósodása mellett megjelennek a háztartások, melyek 40%-át tekinthetjük eladósodottnak. Mondhatni, a gazdasági élet minden aktora (állam, üzleti szféra, magánszféra) a hiánytól szenved.

Ezeket a hiányokat több forrásból is lehet pótolni. Először is, hitelek felvételével, külföldről illetve belföldről. Lehetséges megoldásnak tartja, hogy a magyar leányvállalattal rendelkező külföldi cégek

anyavállalatai nyújtsanak forrásokat a bajba jutott leágazásoknak. Emellett, nemzetközi szervezetek illetve kereskedelmi bankok is biztosíthatnának kölcsönöket.

Amellett, hogy az eladósodás nagymértékben figyelhető meg Magyarországon, súlyosbítja a helyzetet, hogy mindez külföldi valutában – elsősorban svájci frankban – történt. Ez jellemző mind az állami, mind a magánszektorra.

2. Tábla: Az államadósság mértéke a különböző országokban (2010, 2011):

Államadósság (% per GDP)	2010	2011
Magyarország	81.3	76
Románia	31	34
Olaszország	119.1	120.1
Spanyolország	60.1	68.2
Portugália	93.5	103.3
Franciaország	82.4	85.5
Németország	83.4	81.5
Egyesült Államok	62.9	69.4
Japán	199.7	208.2
Kína	16.3	16.3
Brazília	54.7	54.4
India	50.6	51.6

Forrás: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> (2012.2.25.)

Magyarországon a kormányzat megfigyelhetően nagy terhet ró emellett a kereskedelmi bankokra, ami a pénzügyi szektor ellen irányuló demagógiának minősül. Így Magyarországnak nagyon nehéz megtartania jelenlegi befektetőit, újakat megnyerni ebben az időszakban pedig szinte lehetetlen. Rossz hitelező hírében áll az ország, ami csökkenti a bizalmat a befektetői csoportok részéről. Amíg az EU 27 tagállama közül az egyik legrosszabb helyen az ország a kintlévőségeket tekintve, addig nem tudja meggyőzni sem a befektetőket, sem az egyéb nemzetközi szervezeteket arról, hogy a közeljövőben növekedési pályára állna a gazdaság, ezáltal a befektetések megtérülnek.

Ugyancsak távol tartja az országtól a külföldi tőkét a kormányzat –decembertől észlelhetően megváltozó – retorikája. Az úgynevezett „szabadságharcos” retorikával a kormányzat nemcsak szuverenitás vágyát fejezte ki, hanem kiérdemelte az IMF ellenszenvét is. Hosszú időn át úgy tűnt, hogy a felső vezetés nem hajlandó kiegyezni az IMF-el, nem akar kooperálni a nemzetközi élet egyéb szereplőivel sem. Ez természetesen kiváltotta a piac negatív reakcióit. Mára úgy tűnik, mintha a feszültség a magyar kormány és az IMF közt enyhülne, a magyar fél hajlandó tárgyalni, és a legfontosabb követeléseket teljesíteni.

Azonban a válságból való kilábalás nemcsak nehéz, hanem kockázatos és költséges is. 2005-ben *Bokros Lajos* azt mondta, hogy a legjobb befektetés az adósság csökkentése. Ez tehát a kiinduló pont a válságból való kikerülés folyamatában.

Mihályi Péter megjegyezte, az, hogy a Nemzeti Bank magasan tartja a reálkamatlábát nem hoz jelentős bevételt, sőt, gátolja a gazdasági teljesítőképességet. Ugyanakkor, a bankszektor nem hajlandó, és nem is képes finanszírozni a növekedést, hisz ez a szektor az úgynevezett unortodox gazdaságpolitika egyik legnagyobb áldozata. Ez azért probléma, mert a növekedési pályára való áttérés egyik motorja a bankszektor, mely képes megfelelően hitelezni, ezáltal mozgásban tartja a gazdaságot.

Az unortodox gazdaságpolitika és az adósságválság mellett, komoly problémaként kell értékelni a termelési tényezők nem hatékony kihasználását. Magyarországon magas a munkanélküliség, főleg a fiatal korosztály körében. Előregedő társadalmunkban ennek fokozottan súlyos következményei lehetnek. Emellett hazánkban nem elterjedt a részmunkaidős foglalkoztatás; 2010-ben a teljes népesség mindössze 3,6% -a dolgozott nem teljes munkaidőben. Ha azonban a ledolgozott munkaórák számát nézzük, megállapítható, hogy ez Európa szinten kiemelkedően magas, viszont aligha hatékony.

Mindezek ellenére, a kormány támogatottsága - bár csökkent- még sincs veszélyben. A reálbérek 5%-al növekedtek, a nyugdíjak is megtartották eddigi szintjüket. Így *Szelényi Iván*hoz hasonlóan ő sem beszél a kormány bukásáról és a miniszterelnök lemondásáról.

3. Tábla: A magyar gazdaság néhány fő mutatója 2007 - 2011 időszakban:

2007	2008	2009	2010	2011	
7,4	7,9	10,1	11,2	n.a	Munkanélküliségi ráta (% per népesség)
2,8	3,1	3,6	3,6	n.a	Részmunkaidő (% per népesség)
40,3	40,1	39,9	37,6	n.a	Teljes adóbevétel (% per GDP)
3,3	2,7	4,5	2,5	7,9	Háztartások megtakarításai (% per jövedelem)

Forrás: http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html (2012.2.21.)

Zárszó

Magyarország megindult a világgazdasági válságból kivezető úton. A kormányzat szabadságharcos retorikájának enyhülése, kompromisszumkészségének növekedése egy kooperatív kapcsolatot indított ez az IMF-el. Az előadáson javaslatként megszületett, hogy a szolgáltató és a mezőgazdasági szektor élénkítése, a munkahelyteremtés, a munkaerő ösztönzése és az erőforrások hatékony kihasználása jelentené a megoldást Magyarország számára. A kormányzat oldaláról megfigyelhető együttműködési hajlandóság minden okot megad a bizakodásra. A kérdés csak az, hogyha meg is kapjuk az IMF-től a megigényelt hiteleket, mennyire lesz hatékony ezek felhasználása és bevonása a gazdasági mechanizmusokba. Célként fogalmazódott meg ugyanis a hatékonyság növelése, ezáltal kevesebb befektetett munkaerővel effektívebb termelést lehet eredményezni.

*

A táblázatok a szerző összeállításai.

Források:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2012/new012512a.htm> (2012.2.21.)

http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html (2012.2.21.)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec460&plugin=1> (2012.2.21.)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html> (2012.2.25.)

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Szirota Anita: Magyarország az IMF után - magyar nehézségek. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 8. (2011 tél) 5 p. Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*